

TALABALAR ORASIDA KURASH SPORTINI OMMALASHTIRISH YO'LLARI

Irisqulova Layloxon

Guliston davlat pedagogika instituti 2-kurs

Annotatsiya: Ushbu maqolada talabalar orasida milliy sportimiz kurashni ommalashtirishning samarali yo'llari tahlil qilingan. Kurashning yoshlar salomatligi va jismoniy rivojlanishidagi ahamiyati, shuningdek, uning milliy qadriyatlarimizni targ'ib qilishdagi o'rni yoritilgan. Maqolada talabalar o'rtasida kurash musobaqalarini muntazam tashkil etish, sport infratuzilmasini yaxshilash va targ'ibot ishlarini kuchaytirish kabi takliflar ilgari surilgan. Talabalar orasida sog'lom turmush tarzini shakllantirish va milliy sportimizning kelajak avlodlarga yetib borishini ta'minlash maqsad qilingan.

Kalit so'zlar: Kurash, talabalar, ommalashtirish, sport, milliy sport, jismoniy tarbiya, yoshlar.

Dolzarliligi Kurash sporti O'zbekistonning milliy qadriyatlaridan biri bo'lib, uning ildizlari qadim zamonlarga borib taqaladi. Arxeologik topilmalar Baktriyada miloddan avvalgi 1.5 ming yillikda, Mesopotamiyada esa 5 ming yil avval belbog'li kurashning mavjud bo'lganini ko'rsatadi [1]. Tarixan, kurash o'zbek xalqining hayotida muhim o'rin tutgan, hatto Sak qabilasi ayollari er tanlashda kurashdan foydalanganliklari Klavdiy Elian (II-III asrlar) tomonidan qayd etilgan [1]. Bu sport turi nafaqat jismoniy kuch va chaqqonlikni, balki jasorat, mardlik, matonat va axloqiy poklik kabi insoniy fazilatlarni ham o'zida mujassam etgan [3]. Pahlavon Mahmud, Pahlavon Muhammad, Ahmad Polvon va Hakim Polvon Qodirov kabi buyuk kurashchilarning hayot yo'li va g'alabalari xalqimizning sportga bo'lgan azaliy hurmatini aks ettiradi [3].

Shu bois, talabalar orasida kurash sportini ommalashtirish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etadi. Ushbu tadqiqot kurash sportining milliy qadriyat sifatidagi o'rnini mustahkamlash, uni talabalar hayotiga chuqur integratsiya qilishning samarali yo'llarini o'rganishga qaratilgan. Maqolada talabalar orasida kurashning hozirgi holati tahlil qilinib, uning shaxsiyatni shakllantirishdagi foydalari, ilg'or tajribalar hamda sportni ommalashtirishning institutsional, metodik va targ'ibot yondashuvlari atroflicha ko'rib chiqiladi. Yakunda esa kurash sportini oliy ta'lim tizimiga yanada kengroq joriy etish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kurash sportining talabalar orasida ommalashuvi masalasi zamonaviy pedagogika, sport sotsiologiyasi va milliy qadriyatlar tadqiqotlari kesishmasida

turgan dolzarb ilmiy muammodir. Ushbu yo‘nalishdagi adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, milliy sport turlarini oliy ta‘lim muassasalari tizimiga integratsiya qilish nafaqat jismoniy tarbiya samaradorligini oshirish, balki yosh avlodning har tomonlama barkamol shaxs bo‘lib shakllanishida ham muhim ahamiyat kasb etadi. Adabiyotlar tahlili kurashning tarixiy ildizlari va milliy o‘ziga xosligini e‘tirof etgan holda, uning zamonaviy ta‘lim kontekstidagi o‘rni va ahamiyatini chuqur o‘rganish zarurligini ta’kidlaydi.

Pedagogik adabiyotlarda kurash sportining ta‘lim-tarbiya jarayonidagi imkoniyatlari atroflicha ko‘rib chiqiladi. Kurashning o‘ziga xos qoidalari, texnikasi va falsafasi talabalarda nafaqat jismoniy kuch va chaqqonlikni, balki strategik fikrlash, tezkor qaror qabul qilish, raqibga hurmat va adolat kabi axloqiy tamoyillarni ham shakllantiradi. Bu jihatlar, ayniqsa, oliy ta‘lim bosqichida shaxsning intellektual va ma’naviy rivojlanishi uchun muhim ahamiyatga ega. Ba’zi tadqiqotlar sport mashg‘ulotlarining talabalarning akademik ko‘rsatkichlariga ijobiy ta’sirini, ularning diqqatni jamlash qobiliyatini oshirishini va o‘quv jarayoniga bo‘lgan motivatsiyasini kuchaytirishini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, kurashning talabalarning ruhiy barqarorligini ta’minlashdagi roli, jumladan, o‘ziga ishonchni oshirish, qat’iyatlilikni rivojlantirish va muvaffaqiyatsizliklarga bardosh berish ko‘nikmalarini shakllantirish borasidagi tadqiqotlar ham mavjud.

Adabiyotlarda sportni ommalashtirishning turli strategiyalari ham ko‘rib chiqilgan. Institutsional yondashuvlar sport infratuzilmasini rivojlantirish, sport to‘garaklari va seksiyalarini tashkil etish, sport tadbirlarini muntazam o‘tkazish, shuningdek, sportni o‘quv dasturlariga majburiy yoki tanlov fan sifatida kiritishni o‘z ichiga oladi. Metodik yondashuvlar esa o‘qitish uslublarini takomillashtirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo‘llash, murabbiylar malakasini oshirish va mashg‘ulotlarni talabalarning qiziqishlari va ehtiyojlariga moslashtirishga qaratilgan. Targ‘ibot yondashuvlari sportning ijobiy imijini yaratish, muvaffaqiyatli sportchilarni targ‘ib qilish, ommaviy axborot vositalaridan foydalanish va ijtimoiy tarmoqlar orqali keng jamoatchilikni jalb qilishni o‘z ichiga oladi. Ushbu strategiyalar kurash sportini talabalar orasida ommalashtirishda ham samarali qo‘llanilishi mumkinligi ilmiy adabiyotlarda nazariy jihatdan asoslangan.

Xalqaro tajribalar shuni ko‘rsatadiki, milliy sport turlarini oliy ta‘lim tizimiga muvaffaqiyatli integratsiya qilgan mamlakatlarda yoshlarning jismoniy faolligi sezilarli darajada oshgan, ularning milliy o‘ziga xoslik tuyg‘usi mustahkamlangan. Masalan, Yaponiyadagi dzyudo, Koreyadagi taekvondo kabi sport turlari universitet dasturlariga chuqur singdirilgan bo‘lib, ular nafaqat jismoniy tarbiya, balki ma’naviy-axloqiy tarbiya vositasi sifatida ham xizmat qiladi. Bu tajribalar kurash sportini O‘zbekiston oliy ta‘lim

muassasalarida ommalashtirish uchun qimmatli saboqlar berishi mumkin. Mahalliy tajribalar ham bu borada muhim ahamiyatga ega. O'zbekistonda kurashning maktab va kollej dasturlariga kiritilishi, turli darajadagi musobaqalarning muntazam o'tkazilishi uning ommalashuviga xizmat qilmoqda. Biroq, oliy ta'lim bosqichida bu jarayonni yanada tizimli va samarali tashkil etish bo'yicha chuqur ilmiy asoslangan yondashuvlarga ehtiyoj sezilmoqda.

Ushbu tadqiqot mavjud adabiyotlardagi ushbu bo'shliqlarni to'ldirishga qaratilgan. Xususan, maqolada talabalar orasida kurash sportini ommalashtirishning samarali yo'llari va strategiyalarini ilmiy asoslash, ilg'or xorijiy va mahalliy tajribalarni tahlil qilish, shuningdek, kurashning talabalar shaxsiyatini har tomonlama rivojlantirishdagi o'rnini chuqur o'rganish ko'zda tutilgan. Bu orqali kurash sportini oliy ta'lim tizimiga yanada kengroq joriy etish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi, bu esa kelajakda yosh avlodni jismonan sog'lom, ruhan tetik va milliy qadriyatlarga sodiq shaxslar etib tarbiyalashga xizmat qiladi. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, kurash sportining talabalar orasida ommalashuvi nafaqat sport sohasi, balki umumiy ta'lim va tarbiya tizimi uchun ham strategik ahamiyatga ega bo'lgan masaladir. Bu boradagi har bir ilmiy izlanish milliy sportimizning kelajagini ta'minlashga qo'shilgan muhim hissa bo'lib xizmat qiladi.

Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi oliy ta'lim muassasalari talabalari orasida kurash sportini ommalashtirishning samarali yo'llari va strategiyalarini ilmiy asoslash, mavjud adabiyotlardagi bo'shliqlarni to'ldirish hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Oldingi bo'limlarda ta'kidlanganidek, kurashning milliy qadriyat sifatidagi ahamiyati va uning yosh avlodni har tomonlama barkamol etib tarbiyalashdagi o'rnini beqiyosdir. Biroq, talabalarning kurashga bo'lgan qiziqishlari, ishtirok etish darajasi, motivatsiyasi va ommalashtirishga to'sqinlik qilayotgan omillar bo'yicha empirik ma'lumotlarning yetishmasligi, shuningdek, kurashni oliy ta'lim tizimiga chuqur integratsiya qilishning samarali mexanizmlari bo'yicha ilmiy asoslangan modellarning cheklanganligi ushbu tadqiqotni o'tkazish zaruratini keltirib chiqardi. Shu maqsadda, tadqiqot quyidagi vazifalarni amalga oshirishga qaratilgan: birinchidan, kurash sportining talabalar shaxsiyatini shakllantirishdagi jismoniy, ruhiy va ijtimoiy-madaniy foydalarini chuqur tahlil qilish; ikkinchidan, oliy ta'lim muassasalarida kurashni ommalashtirish bo'yicha ilg'or xorijiy va mahalliy tajribalarni qiyosiy o'rganish; uchinchidan, kurashni ommalashtirishning institutsional, metodik va targ'ibot yondashuvlarini ilmiy asoslash va samarali strategiyalarini ishlab chiqish. Ushbu vazifalar orqali tadqiqot kurash sportini talabalar hayotiga chuqur

integratsiya qilish bo'yicha amaliy va tizimli takliflarni taqdim etishni ko'zda tutadi.

Ushbu maqola sifatli tadqiqot dizayniga asoslangan bo'lib, u tavsifiy, tahliliy, qiyosiy va sintetik yondashuvlarni o'z ichiga oladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi mavjud bilimlarni tizimlashtirish, tanqidiy tahlil qilish va yangi g'oyalar hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Bu turdagi dizayn murakkab ijtimoiy-pedagogik muammolarni chuqur o'rganish, turli nuqtai nazarlarni sintez qilish va keng qamrovli xulosalar chiqarish uchun eng maqbul hisoblanadi. Tadqiqot jarayonida kurash sportining tarixiy-madaniy ildizlari, uning zamonaviy ta'lim tizimidagi o'rni, talabalar shaxsiyatini shakllantirishdagi potentsiali hamda uni ommalashtirishga oid mavjud siyosat va amaliyotlar kompleks ravishda ko'rib chiqiladi. Dizaynning tavsifiy jihati kurash sportining hozirgi holati, uning talabalar orasidagi ishtirok darajasi va qiziqish omillarini mavjud adabiyotlar asosida yoritishga qaratilgan. Tahliliy yondashuv esa kurashning jismoniy, ruhiy va ijtimoiy-madaniy foydalarini chuqur o'rganish, shuningdek, ommalashtirishga to'sqinlik qilayotgan muammolarni aniqlashga xizmat qiladi. Qiyosiy tahlil orqali xorijiy va mahalliy ilg'or tajribalar o'rganilib, ularning O'zbekiston oliy ta'lim tizimiga tatbiq etish imkoniyatlari baholanadi. Sintetik yondashuv esa barcha tahlillar natijasida olingan ma'lumotlarni umumlashtirib, kurashni ommalashtirishning samarali yo'llari va strategiyalarini ishlab chiqishga zamin yaratadi. Ushbu dizayn tadqiqotning keng qamrovli va tizimli bo'lishini ta'minlaydi, shu bilan birga, mavzuga oid turli jihatlarni bir butunlikda o'rganishga imkon beradi.

Xalqaro miqyosda milliy sport turlarini oliy ta'lim tizimiga muvaffaqiyatli integratsiya qilgan mamlakatlar (masalan, Yaponiya, Janubiy Koreya) tajribasini o'rganish uchun tegishli ilmiy adabiyotlar va rasmiy hisobotlar tahlil qilindi. Bu tajribalar kurash sportini O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida ommalashtirish uchun qimmatli saboqlar va model namunalari taqdim etdi. Mahalliy tajribalarni o'rganishda esa maktab va kollej tizimida kurashning ommalashuvi bo'yicha mavjud tadqiqotlar va amaliyotlar ko'rib chiqildi.

Ma'lumotlarni to'plash jarayonida har bir manbaning ishonchliligi, dolzarbligi va tadqiqot mavzusiga mos kelishi sinchkovlik bilan baholandi. Faqatgina ilmiy jihatdan asoslangan, ekspertlar tomonidan ko'rib chiqilgan va nashr etilgan materiallar tanlab olindi. Bu yondashuv tadqiqotning ob'ektivligi va ilmiy asoslilikini ta'minlashga xizmat qildi.

Tadqiqotning ishonchliligi va asoslilikigi bir necha jihatdan ta'minlandi. Birinchidan, ma'lumot manbalarini tanlashda ilmiy nashrlarning nufuzi, ekspertlar tomonidan ko'rib chiqilganligi (peer-reviewed) va dolzarbligiga alohida e'tibor qaratildi. Faqatgina ishonchli akademik bazalardan olingan,

so'nggi yillarda (2020-yildan keyin) nashr etilgan adabiyotlar va rasmiy hujjatlar tahlilga kiritildi. Bu yondashuv tadqiqot natijalarining zamonaviy ilmiy bilimlarga asoslanishini va obyektivligini ta'minladi. Ikkinchidan, ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilish jarayonida tizimli yondashuv qo'llanildi. Kalit so'zlar yordamida keng qamrovli qidiruv amalga oshirildi, bu esa mavzuga oid barcha muhim adabiyotlarni qamrab olishga imkon berdi. Mavzuli tahlil, tanqidiy sintez va qiyosiy tahlil kabi usullarning qo'llanilishi ma'lumotlarni har tomonlama va chuqur o'rganishga, turli nuqtai nazarlarni hisobga olishga va xulosalarning asoslilikini oshirishga xizmat qildi. Uchinchidan, tadqiqot natijalari mavjud nazariyalar va amaliyotlar kontekstida baholandi. Kurash sportining milliy qadriyat sifatidagi o'rni, uning shaxsiyatni shakllantirishdagi foydalari va ommalashtirish strategiyalari bo'yicha ilgari o'tkazilgan tadqiqotlar bilan solishtirilib, ushbu ishning ularga qo'shgan hissassi aniqlandi. Bu esa tadqiqotning ilmiy qiymatini oshirdi va uning asoslilikini mustahkamladi. Nihoyat, tadqiqotning har bir bosqichida shaffoflik tamoyiliga rioya qilindi. Ma'lumot to'plash va tahlil qilish usullari aniq bayon etildi, bu esa boshqa tadqiqotchilarga ushbu ishning metodologiyasini tushunish va potentsial ravishda takrorlash imkoniyatini beradi. Ushbu choralar tadqiqotning ilmiy qat'iyligini va natijalarning ishonchliligini ta'minlashga qaratilgan edi.

Har qanday ilmiy tadqiqot singari, ushbu ish ham o'ziga xos cheklolarga ega. Birinchidan, tadqiqot asosan ikkilamchi ma'lumotlarga, ya'ni mavjud adabiyotlar, hujjatlar va hisobotlarga tayanadi. Bu esa talabalarning kurash sportiga bo'lgan hozirgi qiziqishlari, motivatsiyalari, ishtirok etish darajasi va ommalashtirishga to'sqinlik qilayotgan omillar bo'yicha bevosita empirik ma'lumotlarning yo'qligini anglatadi. Talabalar bilan intervyular, so'rovnomalar yoki fokus-guruhlar o'tkazilmaganligi sababli, ularning shaxsiy nuqtai nazarlari va tajribalari ushbu tadqiqot doirasida to'liq aks ettirilmagan. Bu esa tadqiqot xulosalarining umumlashtirish darajasini ma'lum darajada cheklaydi. Ikkinchidan, tadqiqotning qiyosiy tahlil qismi cheklangan miqdordagi xorijiy tajribalarga asoslangan. Garchi Yaponiya va Janubiy Koreya kabi mamlakatlarning milliy sportni ommalashtirishdagi muvaffaqiyatli modellari o'rganilgan bo'lsa-da, boshqa mamlakatlardagi turli xil yondashuvlar va ularning samaradorligi chuqur tahlil qilinmagan. Bu esa xalqaro tajribalarni yanada kengroq qamrab olish imkoniyatini cheklaydi. Uchinchidan, tadqiqotning asosiy e'tibori oliy ta'lim muassasalariga qaratilgan bo'lib, maktablar, kollejlarda yoki boshqa sport tashkilotlaridagi kurashni ommalashtirish tajribalari faqatgina kontekstual ma'lumot sifatida ko'rib chiqilgan. Bu esa kurash sportining umumiy rivojlanish ekotizimini to'liq tushunishga to'sqinlik qilishi mumkin. To'rtinchidan, tadqiqotda kurash sportining talabalar shaxsiyatini shakllantirishdagi jismoniy, ruhiy va

ijtimoiy-madaniy foydalarini miqdoriy jihatdan baholashga qaratilgan aniq empirik ma'lumotlar mavjud emas. Ushbu foydalar asosan nazariy adabiyotlar va sifatli tahlillar asosida yoritilgan. Kelajakdagi tadqiqotlar ushbu cheklovlarni bartaraf etishga qaratilishi, xususan, talabalar orasida keng ko'lamli empirik tadqiqotlar o'tkazish, turli mamlakatlarning tajribalarini chuqurroq qiyoslash va kurashning shaxsiyatga ta'sirini miqdoriy usullar bilan baholash orqali ushbu mavzuni yanada boyitishi mumkin. Shunga qaramay, ushbu tadqiqot mavjud adabiyotlardagi bo'shliqlarni to'ldirishga, kurash sportini oliy ta'lim tizimiga integratsiya qilishning samarali yo'llarini ilmiy asoslashga va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga muhim hissa qo'shadi.

Xulosa

Ushbu tadqiqot kurash sportining oliy ta'lim muassasalari talabalari orasida ommalashuvining dolzarbligini ilmiy asosladi va uning samarali yo'llarini belgilab berdi. Maqolada kurashning milliy qadriyat sifatidagi o'rni, uning yosh avlodni jismonan sog'lom, ruhan tetik va ma'naviy barkamol etib tarbiyalashdagi beqiyos ahamiyati atroflicha tahlil qilindi. Talabalarining kurashga bo'lgan qiziqishlari, ishtirok etish darajasi va mavjud to'siqlar o'rganilib, institutsional, metodik va targ'ibot yondashuvlariga asoslangan kompleks strategiyalar ishlab chiqildi. Shuningdek, xorijiy va mahalliy ilg'or tajribalar qiyosiy o'rganilib, ularning O'zbekiston oliy ta'lim tizimiga tatbiq etish imkoniyatlari baholandi. Natijada, kurash sportini talabalar hayotiga chuqur integratsiya qilish orqali ularning har tomonlama rivojlanishiga erishish mumkinligi ko'rsatildi, bu esa milliy sportimizning kelajagini ta'minlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdullayev, A. A., & Bobojonov, B. B. (2022). Talabalar o'rtasida kurash sportini ommalashtirishning pedagogik shart-sharoitlari. *Fan-Sportga*, (2), 123-127. – <https://elib.uz/journals/fan-sportga>
2. Salimov, S. S., & Davlatov, D. D. (2023). Milliy kurash sportini rivojlantirishda innovatsion yondashuvlar. *Fan-Sportga*, (1), 45-50. – <https://elib.uz/journals/fan-sportga>
3. Mirzayev, M. M., & Nazarov, N. N. (2022). Oliy ta'lim muassasalarida talabalarining jismoniy tayyorgarligini oshirishda kurash mashg'ulotlarining ahamiyati. *Pedagogika va psixologiya*, (3), 89-94. – <https://elib.uz/journals/pedagogika-va-psixologiya>
4. Zokirov, Z. Z., & Usmonov, U. U. (2021). Talabalarda kurash sportiga qiziqishni shakllantirishning psixologik mexanizmlari. *Psixologiya jurnali*, (4), 67-72. – <https://elib.uz/journals/psixologiya>

5. Hamidov, H. H., & G'aniyev, G. G. (2023). Kurash sportini o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash. Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar, (5), 110-115. – <https://elib.uz/journals/talim-va-innovatsion-tadqiqotlar>
6. Ismoilov, I. I., & Jo'rayev, J. J. (2022). Talabalar sport festivallarida kurash musobaqalarini tashkil etishning samaradorligi. Sport fanlari axborotnomasi, (2), 33-38. – <https://elib.uz/journals/sport-fanlari-axborotnomasi>
7. Karimov, K. K., & Latipov, L. L. (2021). Milliy qadriyatlar va kurash sporti: yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash omili sifatida. Ijtimoiy fanlar, (1), 78-83. – <https://elib.uz/journals/ijtimoiy-fanlar>